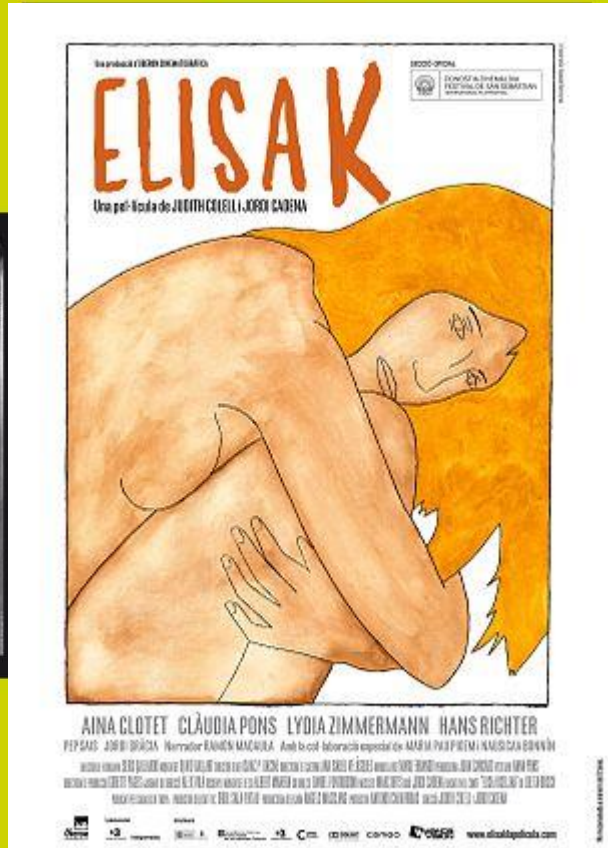
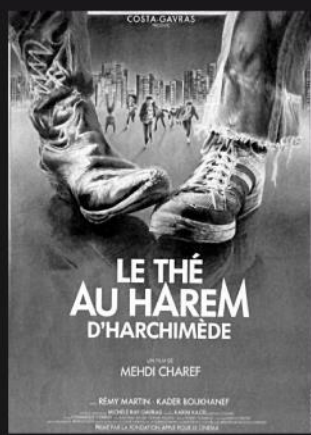
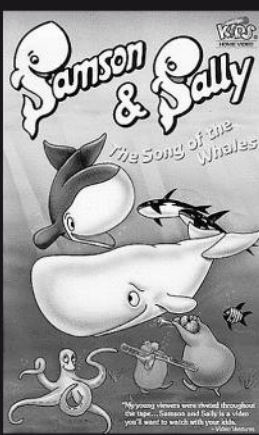
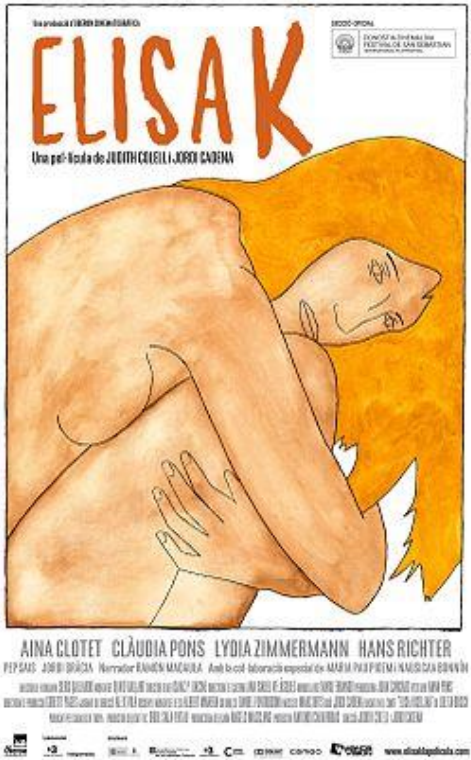

GUIA AUDIOVISUALS

coordinadora
D'ONG SOLIDÀRIES

Fitxa tècnica

Nom pel·lícula: Elisa K

Durada: 70minuts

Direcció: Judith Colell, Jordi Cadena

Guió: Jordi Cadena (Novel·la: Lolita Bosch)

Producció: Oberon Cinematogràfica /
Televisió de Catalunya (TV3)

Any: 2010

Nacionalitat: Espanya

Música: David Gallart, Marc Gómez del
Moral, Marc Prades, Bernat Vilaplana

Edat recomanada: a partir de 12 anys

Premis: 2010: Festival de Sant Sebastià:
Premi Especial del Jurat; 2010: Premis

Goya: Nominada a Millor guió adaptat; 2010: Premis Gaudí: 5 nominacions incloent
Millor pel·lícula i Millor direcció.

Sinopsi

A l'Elisa, que farà onze anys a l'estiu, li agrada el seu nou vestit blanc amb llaços blaus. Però falta molt poc perquè tot deixi de tenir importància. L'amic del pare ha fet plorar l'Elisa i després li ha dit: "si deixes de plorar et regalaré una polsera de plata". Ningú s'adona del que ha passat. L'Elisa només està una mica estranya. I passen catorze anys, quatre mesos i alguns dies. I un dia crida a la seva mare i li demana, espantada: "ajuda'm, acabo de recordar una cosa horrible".

Tràiler: <https://www.youtube.com/watch?v=-TfqvrprHWM>

Altres pel·lícules de la directora Judith Colell:

- Clara foc (1991)
- Escrit a la pell (1995)
- El domini dels sentits (1996)
- Dones (2000)
- 53 dies d'hivern (2006)
- Positiu (2007)
- Radiacions (2012)

i del director Jordi Cadena:

- L'obscura història de la cosina Montse (1977)
- Barcelona sud (1981)
- La senyora (1987)
- És quan dormo que hi veig clar (1989)
- Els papers d'Aspern (1991)
- Nexa (1995)
- Els passos perduts (2010)
- La por (2013)

Objectius del treball

- Clarificar conceptes bàsics sobre la temàtica
- Obrir el debat sobre la violència sexual en menors
- Trencar rumors sobre l'abús sexual intrafamiliar

Activitats proposades

Guia pel Professorat

Aquesta pel·lícula està indicada per a majors de 12 anys. La guia però l'hem dirigida a noies i nois a partir de 14 anys.

Elisa K és una pel·lícula catalana de 2010, dirigida per Jordi Cadena i Judith Colell i basada en la novel·la *Elisa Kiseljak* de Lolita Bosch. Es va estrenar el 21 de setembre al Festival Internacional de Cinema de Sant Sebastià, on va obtenir el Premi del Jurat. La pel·lícula, és un experiment que, sense deixar de pensar en el públic, planteja una aposta cinematogràfica molt innovadora.

Narra una història de superació personal arran de la violació d'una menor per part d'un amic del seu pare. La pel·lícula tracta de l'abús sexual a menors, i ho fa amb pudor i una curiosa posada en escena.

Conté dues parts ben diferenciades, fins i tot tècnicament: la primera és en blanc i negre i càmera fixa mentre que la segona és en color i està rodada amb càmera a l'espatlla. Són les dues parts en què es trenca la vida de l'Elisa.

Es tracta d'una pel·lícula d'inici lent i final reflexiu que cal ser explicada abans del visionat per facilitar la reflexió dels joves al llarg dels fets. Per simplificar-vos-ho, hem trobat una bona ressenya que us pot ajudar:

Ressenya de **ROSA DOMÍNGUEZ RODRÍGUEZ** : «Una película, dos estilos, una narración que nos ayuda a sentir los ecos enterrados».

En la primera parte, dirigida por Jordi Cadena, se narra la etapa de la infancia que transcurre en los primeros 45 minutos de película. El director nos plantea un relato en blanco y negro, contado en off por un narrador en tercera persona, que va anunciando los hechos segundos antes de que sucedan; este tipo de narrativa puede cansar al espectador ávido de acción, pero es la clave de que no seamos meros espectadores y nos convirtamos en partícipes. Confiesa Jordi Cadenas: "cuando leí el cuento de Lolita Bosch y

llegué a la frase: En cinco minutos Elisa será violada', aquello me golpeó, qué barbaridad, pensé que era fundamental dejar esa narración". Y a la vez, usar la narración cinematográfica fuera de campo, no enseñar. El resultado es la distancia, aparente frialdad y, al tiempo, una emoción en espera que se va acumulando.

En la segunda parte, cuando toma la dirección Judith Colell, la cosa explota. Elisa estalla cuando recuerda y, con ella, también lo hace el espectador. La actriz, Aina Clotet explica: "Tiene un brote psicótico y pasa por muchas fases, primero se desdobra, luego quiere provocarse un dolor más fuerte". Bajo la mano de Colell, la narrativa fílmica cambia, y de los planos generales de la primera parte, del blanco y negro y la parsimonia, pasamos al color y a una cámara pegada a la piel de la protagonista. "Cada parte tiene el estilo muy marcado de cada uno", apunta Colell. Dos épocas, dos momentos de la experiencia, donde el tiempo psíquico no avanza, y la experiencia (disociada o no) permanece.

No es una película sobre una violación, sino **sobre la memoria: "Que no lo recuerdes no quiere decir que no sucediera"**, es la historia de "un olvido y de un recuerdo que resurge", donde se **consigue retratar el mundo psíquico de la pequeña con delicadeza y sutilidad, de manera sorda pero contundente en su silencio**, para después provocar un estallido emocional en la joven al descubrir la humillación y agravio sufridos. Aunque es una historia durísima, nada es gratuito ni artificioso en el relato cinematográfico, y donde la parsimonia inicial es necesaria y hasta poética. Desafortunadamente no he podido leer el cuento de Lolita Bosch, actualmente agotado.

Despertar al espectador ante **el dolor de Elisa**. Lo hace con la conocida homónima partitura de Beethoven, pero sobre todo con unas imágenes que encierran un pasado terrible que la protagonista y los directores comparten con el espectador. Es **la herida dormida pero sangrante de Elisa**, una niña de diez años que fue violada por un amigo de su padre, y que **enterró (disoció) el trauma fuera de la conciencia, hasta que despierta dramáticamente catorce años después**. En una repetición que habla de la vida cotidiana y rutinaria y con un exceso deliberado de presencia del narrador **nos adentramos en la vida de la silenciosa niña. Silencio, preocupación y respeto a la intimidad de cada uno**. Esa es la actitud de la madre de Elisa... hasta que años después **una asociación de**

estímulos evocadores —una película de la televisión, el olor del café, una música,— hace que los recuerdos dormidos vuelvan para que Elisa, ahora joven universitaria, pueda reconstruir el puzzle de su identidad insertando las piezas perdidas. Hay un gran fuerza en los silencios y en las miradas como se percibe en la escena clave del columpio y la **promesa de la pulsera**, más aún en **la crisis de angustia y dolor que sufre en el baño y que la empuja a abrir su alma**. Su compañera de piso es mucho más sensible que esa **madre atenta, respetuosa, pero que no se vincula**.

Realmente Elisa está tremendamente sola, no tiene una red cercana de vínculos donde poder apoyarse cuando es violada. Su padre está en su mundo, bastante vacío, y parece que tiene a los hijos por tenerlos, con rutinas constantes, sin nada diferente que les pueda sorprender, y escasamente vinculado con ellos.

En ese plano congelado del final en que Elisa mira a cámara parece pedir el compromiso del espectador para denunciar el atropello y para comprender a la atropellada. En la acción nadie pregunta "Por qué 'el amigo de papá me va a regalar una pulsera de plata'"; nadie insiste en entender qué causa la variedad de síntomas y alteraciones que presenta la Elisa de 11 años. Elisa recorrerá la secuencia de las alteraciones psíquicas que solo se manifiestan claramente en el insomnio y el fracaso escolar; después progresivamente disociará durante 14 años, hasta que un conjunto de estímulos dispara la evocación del trauma, podemos sentir la escisión transitoria de su personalidad, y su lenta vuelta a reconstruir la narrativa expresiva y elaborativa que faltó en el pasado. Por suerte, cuando revive el trauma tiene una buena amiga cerca, que ofrece el vínculo puente hacia todos los que harán posible la elaboración actual. No se pierdan la experiencia que brinda este excelente trabajo cinematográfico.»

Clarificant conceptes

(extret de la Guia assistencial de la violència sexual de l'Hospital Clínic):

A què ens referim quan parlem de Violència Sexual: Es considera violència sexual tot comportament de naturalesa sexual realitzat sense el consentiment de l'altra persona.

Inclou conductes com l'exhibicionisme, paraules obscenes, tocaments, violació, assetjament sexual, mutilació genital femenina, prostitució forçosa... Afecta a totes les edats i als dos sexes, però les dones són les víctimes majoritàriament més freqüents (més del 95% dels casos).

Es poden distingir **tres tipus de violència sexual**:

- L'agressió sexual.

És qualsevol acte envers la llibertat sexual de l'altra persona fent servir la violència o la intimidació. La forma més greu d'agressió sexual és la violació. La violació es defineix com la introducció del penis per via vaginal, anal o oral, així com la penetració digital i la introducció de objectes per les dues primeres vies.

- L'abús sexual.

És un atemptat envers la llibertat sexual de la persona en el que no es fa servir la violència o la intimidació però sí l'engany, la coacció o la sorpresa. Pot incloure carícies, proposicions verbals explícites, la penetració oral, anal, vaginal i digital. S'inclouen en aquest apartat els abusos contra les persones que no poden prestar el seu consentiment vàlid per tenir limitada la seva capacitat volitiva o intel·lectual (menors, malalts psíquics, persones amb discapacitats intel·lectuals, sospita d'una agressió sexual facilitada per drogues).

- L'assetjament sexual.

És l'exigència de favors de caire sexual, on l'assetjador aprofita una situació de superioritat, que pot ser laboral, docent o similar. La no acceptació suposa càstigs i amenaces per a la víctima.

Activitat previsionat

La pel·lícula està basada en un llibre d'una nena de deu anys escrit en primera persona. Un primer capítol titulat N-1 amb un encapçalament: "Aquesta novel·la està escrita sense odi" (és una novel·la, doncs), i una cita de William Faulkner, el capítol arrenca en tercera persona, descriptiu. El segon, titulat N-2, comença escrit així, en majúscules, 25 DE JULIOL DE 199..., CINC DE LA TARDA. CATORZE ANYS, QUATRE MESOS I UNS QUANTS DIES DESPRÉS, que és l'eix de la novel·la, brutal. Continua amb l'N-3, en què es barregen les dues veus i que acaba amb el treball presentat a sisè de primària sobre Martin Luther King, i un epíleg, en dues parts, de l'editora i la protagonista, i un fi, Mèxic 1996 – Barcelona 2004.

Un llibre que ha rebut tants elogis com la mateixa pel·lícula. Us recomanem que un cop vista la pel·lícula aneu a les biblioteques i el busqueu, és una novel·la curta. Cinquanta-dues pàgines on els sentiments i les pors que s'intueixen en les imatges i cares dels actors del film, s'expliquen i s'escenifiquen amb una claredat esfereïdora. Bona lectura!

ELISA Kiseljak, de Lolita Bosch. Editorial La Campana, ISBN: 9788495616722 (en català)

Activitat 1. Clarificant conceptes

"Violència sexual i abusos sexuals: comprèn qualsevol acte de naturalesa sexual no consentit per les ()dones, inclosa l'exhibició, l'observació i la imposició, per mitjà de violència, d'intimidació, de prevalença o de manipulació emocional, de relacions sexuals, amb independència que la persona agressora pugui tenir amb la dona o la menor una relació conjugal, de parella, afectiva o de parentiu"* (Llei 5/2008 del 24 d'abril de 2008 de la Generalitat de Catalunya_ (*)Llei del dret de les dones a eradicar la violència masclista).

Obrir el torn de paraules entre l'alumnat per aclarir termes que sovint són confusos. Què és l'assetjament sexual? I l'abús sexual? I una violació?...

Deixem que s'obri el torn de paraules i cerquem a fonts fiables el significat de cadascun dels conceptes dubtosos que apareguin en el diàleg obert entre l'alumnat.

Activitat post-visionat

Activitat 1. Els fets impercebuts

En la primera història (blanc i negre) veiem com una nena ha estat violada per un amic del pare. No en sabem els detalls perquè no s'expliquen, però en veiem les conseqüències: el fracàs escolar o l'insomi.

Nosaltres sabem que són fruits del dolor i el patiment pels que passa l'Elisa Kiseljak, però ni els germans, ni la mare preocupada, ni el pare absent, ni el professor saben llegir els missatges que la petita Elisa els dona.

Davant d'una injustícia tan gran a l'espectador se li poden presentar diverses preguntes que traslladarem a l'alumnat. Aquestes preguntes que surten de les entranyes tenen explicacions que surten de la raó. Per tant, cal que l'alumnat faci un esforç per pensar com es podria haver actuat i per informar-se de com s'ha d'actuar. Les preguntes són:

-Què podia haver fet l'Elisa per evitar la violació? I per què no ho va fer?

-Què necessitava l'Elisa per poder explicar la violació?

-Què haurien d'haver fet els adults per entendre el que li passava a l'Elisa?

-Quines eren les diferents senyals que donava l'Elisa als adults?

En diferents grups, caldrà contestar les preguntes (o totes, o una per grup) recordant les diferents escenes de la història i els diàlegs. Un cop fet aquest primer exercici, es demanarà als grups que durant uns trenta minuts facin una recerca sobre què fer i com detectar els abusos. Es poden consultar webs d'entitats professionals (com la de la Fundació Vicky Bernardet) o webs de prevenció i detecció dels serveis educatius formals o de lleure, i els protocols d'actuació escolars.

Un cop respostes les preguntes, es posen en comú les diferents escenes de la pel·lícula i les respostes obtingudes de la recerca i debat intern.

Activitat 2. Blanc i negre o color, dos moments, dues Elises

Individualment o per parelles fer dues diapositives o murals digitals dels dos moments, el de blanc i negre i el de color.

Blanc i negre: expliquem què passa, quan passa i on passa. I amb fotografies, icones i paraules o frases curtes il·lustrem què va sentir l'Elisa el dia de la violació i com es deu sentir els dies i setmanes posteriors (quan va a casa, quan a l'escola no escolta, quan suspèn l'exàmen, quan torna a visitar el pare, quan l'intenten obligar a recollir la polsera de plata...). En quins moments demana ajuda? Com ho fa? Amb qui intenta fer-ho? Què passa que no acabi de funcionar???

Color: expliquem què passa, què fa, quan passa i on passa. Igualment, amb fotografies i frases curtes, expliquem la reacció de l'Elisa en el moment de recordar la violació: Què deu sentir? Què necessita? A qui necessita?

Activitat 3. Estimar bé a més d'estimar molt

Repartim fulls en blanc a l'alumnat i els demanem que netegin la taula i tinguin només un bolígraf o llapis per escriure. Un cop tothom estigui a punt, els donem la següent instrucció: Pensa en algú que estimis molt (mare, pare, àvia, xicota o xicot...). No cal que n'escriguis el nom, però si que facis una llista responent a aquesta pregunta: "Com ho saps que t'estima bé?". Al cap de pocs minuts es demana que, sense dir-ne el nom (si no es vol), es comparteixi el llistat de respostes, que anotarem en un lloc visible. Tot seguit, amb l'ajuda de les conductes que us apuntem a continuació, es fa el decàleg de COM SABER ESTIMAR BÉ que tindrem present a l'aula i que podem publicar també a la revista o web del centre per tal de facilitar-la a tothom.

Actituds i comportaments per "Estimar bé":

- Protegir-la i cuidar-la sense pegar-la ni deixar que altres li facin mal
- Respectar-la sempre, no humiliar-la davant d'altres ni entre elles
- Compartir coses i guardar-li els secrets
- No atacar-la amb coses que li fan mal quan discutim
- Escoltar-la i parlar juntes intentant no obligar-la a fer coses que no vol
- No obligar-la a fer res que sabem conscientment que està malament o que li farà mal

- Abraçar-la i besar-la
- Dir-li coses boniques
- Jugar juntes, passar temps juntes
- Explicar-li les seves coses
- Ajudar-la quan està trista o té problemes
- Buscar ajuda si la necessita
- ...

Un cop tenim el document enllestit, obrim de nou el debat per veure quines són aquelles actituds i comportaments que es veuen (o no es veuen) en la vida de l'Elisa K i en quins moments haurien estat útils i per part de qui. Si durant aquest nou debat surten altres actituds que ha tingut l'amiga de l'Elisa o algú altre les afegim al llistat si tothom hi està d'acord.

Activitat 4. Posa't a prova !

Posem a prova el grup a través d'una petita enquesta a contestar. Cadascuna de les següents taules va dirigida a un àmbit de l'abús sexual a menors: la detecció, la denúncia, el paper de les mares, el perfil dels agressors i el perfil dels infants víctimes dels abusos. Es tracta de repartir una graella a cada alumne de manera que tothom la respongui individualment. Un cop fet (3 mín), els nois i noies s'ajuntaran en grups segons la graella que tinguin per posar les respostes en comú i discutir-les. Cal que intentin consensuar una sola resposta (verdader o fals) per a cadascuna de les afirmacions de la graella (10-15 min). En acabat, es fa la posada en comú i s'obre el debat per parlar de tots els dubtes, sentiments i inquietuds que puguin haver sorgit als grups.

És important deixar que l'alumnat s'expressi lliurement des de la responsabilitat i el respecte entre elles, sobretot tenint en compte amb la temàtica que s'aborda. Segons els darrers estudis, un 20% dels infants ha estat víctima d'un abús sexual abans de complir els 17 anys.

Nota: totes les respostes correctes a les afirmacions són "FALSES".

DETECCIÓ I FREQÜÈNCIA	VERDADER	FALS
Els abusos sexuals infantils són infreqüents		
Avui hi ha més abusos que abans		
Si arribessin a ocórrer en el nostre entorn, ens n'adonariem		
L'incest succeeix en famílies desestructurades o de nivell socioeconòmic molt baix		
L'abús sexual infantil va gaire bé sempre associat a violència física		

ELS AGRESSORS	VERDADER	FALS
L'agressor és un malalt psíquic o una persona amb un elevat grau de desajustament psicològic		
Mai són els pares		
Són exclusivament homes		
Els agressors són gairebé sempre persones desconegudes		
Els homes són incapaços de controlar els seus impulsos sexuals		

ELS INFANTS	VERDADER	FALS
La víctima és qui provoca		
Són culpables de que els hi passi		
Els menors poden evitar els abusos		
Els infants i adolescents, fantasiegen, inventen històries i diuen mentides en relació a haver estat abusats sexualment. Sovint menteixen per captar l'atenció de les persones adultes sense preveure'n les conseqüències.		
Els passa més a les nenes que no pas als nens		
Sovint els passa a les nenes que estan al carrer en hores que haurien de ser a casa		

EFFECTES	VERDADER	FALS
Són sempre molt traumàtics		
Els efectes no solen tenir importància		
Només són greus si hi ha hagut penetració		
Quan la relació és profundament amorosa no és perjudicial		
Les nenes són més sensibles i pateixen més els efectes		

DENÚNCIA	VERDADER	FALS
No és obligatòri denunciar-los		
Si es denuncia es perd la bona relació educativa o terapèutica amb l'infant o la família		
La denúncia pot destrossar les famílies més que no pas l'acte en si		
L'infant perdrà la seva família, per tant, el remei serà pitjor que la malaltia		
És molt difícil denunciar perquè llavors tothom ho sabrà (premsa, etc)		

EL PAPER DE LA MARE	VERDADER	FALS
Ella és igualment responsable de l'incest		
La mare coneix conscient o inconscientment que "allò" està succeint		
La mare denunciarà quan se'n adoni		
Si la mare rebutja sexualment al marit, aquest es veurà obligat a anar cap a la filla.		
És un assumpte de família i ningú s'hi ha de posar pel mig.		

Activitat 5. El secret millor guardat

Tal i com hem vist a la pel·lícula, l'estratègia bàsica que utilitzen les persones per aconseguir abusar d'un nen o nena és la manipulació, l'engany i l'amenaça. En la majoria dels casos, no s'empra la força física, ja que el nen o la nena hi reaccionen perquè els fa conscients de l'agressió. Per contra, quan la persona que s'aproxima es guanya la seva confiança, i si pot ser el seu afecte, aconsegueix una posició de poder sobre l'infant, imprescindible per poder-ne abusar. Aquesta activitat pretén fer conscient aquest tipus d'engany.

Dividim el gran grup en petits grups de tres persones que hauran de pensar, imaginar o recordar pel·lícules, amistats o casos propers d'engany i manipulació.

Un cop estan en grups els donem la següent instrucció: _ Sabrieu posar exemples senzills sobre manipulacions, enganys o amenaces que són perjudicials per als infants? Intenteu trobar-ne un i expliqueu-lo.

Us deixem un exemple (extret de la guia "[la regla de Kiko](#)") per tal d'ajudar a crear la història als vostres joves: «Un dia, fa anys quan estaves jugant al parc amb els teus amics/amigues, un ancià se us va acostar i us va proposar de jugar a fet i amagar. Al principi hi vàreu accedir i va riure molt jugant amb ell mentre les vostres mares us vigilaven des de lluny, però llavors el senyor us va dir a cau d'orella d'inventar un regla secreta en el joc: quan un enxampi a un altre, li pot baixar els pantalons i veure-li els calçotets/les calcetes. »

Preguntes que han de sortir al debat un cop llegides les històries:

Quin record en guarden els infants? És un secret agradable? O un secret dels que no et deixa dormir i et fa perdre la gana i tenir-ne remordiments? L'Elisa té mal de panxa els dies després de la violació, a quins símptomes respon? Quines són les conseqüències psicològiques i fisiològiques de l'amenaça, la manipulació i la coacció en els infants? Quina ha estat l'estratègia utilitzada per enganyar i coaccionar els infants? Quina ha fet servir l'amic del pare de l'Elisa? Què feien els adults? Per què no ho han vist o no se'n han adonat? Quina hauria de ser la reacció dels infants?...

Un cop acabat el debat, o abans d'iniciar-lo si és difícil trobar històries. Passeu aquest vídeo d'UNICEF per ajudar als joves a veure les estratègies i enganys:

<https://youtu.be/F9vbpkWDMhA> . En el cas de l'Elisa, l'adult li repeteix, "No et creuran, t'asseguro que ningú no et creurà". Llavors, per evitar que la vegin plorar li promet que li regalarà un braçalet de plata.

Activitat 6. L'amic del pare

El perfil de l'agressor, en la majoria de casos d'abusos sexuals infantils, és d'un home (86%) i generalment vinculat amb la víctima; és a dir, no són persones desconegudes ni estranyes a l'entorn de la menor (o del menor). La majoria d'agressors acostumen a ser persones adultes d'entre 21 i 50 anys, però darrerament s'està detectant un augment d'agressors entre els joves adolescents (diversos estudis dels EUA diuen que el 50% dels agressors sexuals va cometre la primera agressió abans dels 16 anys).

Podem fer un perfil de l'agressor? Podem treure'n característiques generalitzades? Recordem com és l'amic del pare de l'Elisa per començar el "retrat robot" del perfil d'agressor sexual. S'ha trobat informació que ha sorprès? Quina? Per què?

Activitat 7. Els meus sentiments

Ja en una activitat anterior us hem fet parlar dels sentiments davant d'una violència tan brutal contra un infant. A la pel·lícula hi ha moments i frases que poden recordar-nos aquesta violència o, al contrari, ajudar-nos a digerir-la.

Us proposem diverses activitats (escoïu la que més us vingui de gust) a partir d'aquestes frases extretes de la pel·lícula. Al final hi ha espai per posar-hi les frases que recordeu i no estan incloses. És un exercici individual.

Propostes:

- Poseu un color, una imatge, un poema o una frase relacionada amb cadascuna de les frases.
- Describiu com es deu sentir l'Elisa en el moment de dir, sentir o ser protagonista d'aquestes frases.
- Escribiu la resposta que creieu que ajudaria la persona que rep la frase (Elisa o mare de la Elisa) a sentir-se millor o a superar el problema.
- Canvieu la frase donada per una que creieu que seria més assertiva o que convidaria a qui l'escolta a obrir-se i explicar què li passa.

"He vist l'amic del pare i m'ha dit que em regalarà una polsera de plata" (ELISA)	
" He vist que estava mústia" (SR. S)	
"Però segur que estas bé?" (MARE)	
"He decidit que vull que vagis a la universitat" (SR. S)	
"No et creuran, t'asseguro que ningú no et creurà" (AMIC DEL PARE)	
"Passarà, tot passa" (AMIGA)	
"Quan deixaré de tenir por?" (ELISA)	
"Molt poca gent em pot ajudar" (ELISA)	
–	
–	
–	
–	
–	
–	

Pàgines web amb recursos que poden ser del vostre interès i que hem utilitzat en algun apartat de la guia:

- Programa comunitari de prevenció de l'abús sexual i altres maltractaments infantils :
<http://www.alonsovarea.com/pdfs/ep%20Guia%20pedagogica%20escoles.pdf>
- Guia per a la detecció i actuació davant una possible situació de maltractament o abús d'un infant o jove:
https://www.escoltesiguies.cat/documents/documents/guia_deteccio_actuacio_maltractament_infant_jove_def.pdf
- Guia d'emancipació (apartat abús sexual) de la Federació d'entitats amb Projectes i Pisos Assistits: <http://www.guiaemancipacio.org/catalunya/salut/les-meves-relacions-com-son/abus-i-agressions-sexuals-no-ho-pateixis/>
- Protocol d'actuació editat per la Generalitat de Catalunya: http://educacio.gencat.cat/documents/PC/ProjectesEducatius/protocol_maltractament_infantil_adolescent.pdf
- Fundació Vicky Bernardet: <https://www.fbernadet.org/>

Guia realitzada pel **CeDRe de la Coordinadora d'ONG Solidàries de les comarques gironines i l'Alt Maresme**. www.solidaries.org, recursos@solidaritat.org